

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Бурковської Анни Іванівни
на тему «Організаційно-економічні засади інвестиційного забезпечення
продовольчої безпеки України», подану до
спеціалізованої разової вченої ради ДФ 38.806.004 на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»**

1. Актуальність теми дослідження

Сучасні глобальні виклики та існуюча проблема голоду у світі зумовлюють необхідність пошуку шляхів інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки у контексті досягнення сталого розвитку. Постійно зростаюча кількість населення землі та скорочення придатних для землеробства земельних угідь щороку створюють нові виклики на шляху реалізації державної політики в сфері забезпечення продовольчої безпеки, яку слід розглядати як сукупність економічної доступності продовольства, його фізичної наявності, безпечності продуктів харчування та екологічної стабільності їх виробництва. В умовах обмеженості ресурсів залучення інвестицій в аграрний сектор має сприяти його розвитку, забезпечивши надійне підґрунтя для формування системи продовольчої безпеки.

Враховуючи вищезазначене необхідним є удосконалення організаційно-економічних засад та формування науково-методичних підходів щодо інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України в умовах невизначеності, що породжуються змінами внутрішнього та зовнішнього середовища. Дослідження зазначеного предметного поля в системі знань економічної безпекології відноситься до першорядних завдань сучасних досліджень забезпечення продовольчої безпеки на макрорівні. Саме тому тематика дисертаційної роботи Бурковської А. І. є актуальною та своєчасною.

2. Ступінь наукової розробленості проблеми

Отримані дисертантом наукові результати щодо інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України включено до звітів за рядом науково-дослідних робіт, які виконувались у Миколаївському національному аграрному університеті, а саме: пропозиції щодо теоретичного обґрунтування та удосконалення науково-методичного забезпечення інструментарію оцінки показників продовольчої безпеки України при виконанні теми «Продовольча безпека України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0114U007072, 2014-2021 рр.); щодо обґрунтування зв'язку між обсягом залучення регіонами капітальних інвестицій у сільське господарство та обсягом державної підтримки на компенсацію відсоткової ставки за сільськогосподарськими кредитами в окремих регіонах країни – в межах теми «Організаційно-економічний механізм продовольчого забезпечення на засадах сталого розвитку сільськогосподарського землекористування» (номер державної реєстрації 0116U008479, 2017-2022 рр.), щодо обґрунтування ефективності реалізації проектів із модернізації меліоративних систем в Україні – в межах теми «Формування та функціонування ринків сільськогосподарської продукції в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0116U004568, 2016-2021 рр.).

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Отримані здобувачем наукові результати, а також ж розроблені пропозиції є науково обґрунтованими. Це підтверджує логіко-структурний аналіз змісту роботи, значний список досліджених автором наукових джерел за тематичним спрямуванням, статистичного матеріалу, нормативної документації.

Достовірність отриманих наукових результатів, висновків і рекомендацій засвідчується їх апробацією на 20 всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях за профільною тематикою та переліком власних наукових праць дисертанта.

Під час написання дисертаційної роботи автором вдало використано ряд загальнонаукових та спеціальних методів, що підтверджує її теоретичну та науково-методичну цінність. Серед них, зокрема, слід назвати методи бібліометричного та компаративного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, імітаційного моделювання, метод ранжування, економіко-статистичний та індексний методи. Застосування цих методів є вмотивованим та узгоджується з поставленими дисертантом завданнями.

4. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Основні наукові положення, висновки та результати дослідження опубліковано в 27 наукових працях загальним обсягом 8,23 друк. арк., із яких особисто авторові належить 4,16 друк. арк., зокрема 3 статті у наукових фахових виданнях України, 4 статті – у міжнародних наукових періодичних виданнях, які включено до науко метричної бази Web of Science, 20 публікацій у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних конференцій.

В оприлюднених наукових працях основні положення дисертаційної роботи та результати дослідження висвітлено з достатньою повнотою. Характер видань і зміст опублікованих наукових праць відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

5. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Узагальнюючи основні висновки й результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок дисертанта у вирішення обраної наукової проблеми щодо поглиблення теоретико-методологічних засад й розробки практичних рекомендацій щодо формування системи інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки в Україні, можна зазначити, що наукову новизну становлять наступні положення дослідження:

- дістав подальшого розвитку методичний підхід до комплексного аналізу та прогнозування глобального індексу продовольчої безпеки в контексті України. В результаті це дозволило встановити, що найбільший потенціал вдосконалення спостерігається серед індикаторів економічної доступності продовольства та його фізичної наявності. У той самий час, тенденції зниження індикаторів якості та безпечності продовольства та тенденції флуктуації індикаторів сталості виробництва потребують розробки дієвого механізму реалізації політики у відповідних сферах (сторінки 194-198 дисертації);
- удосконалено методичне обґрунтування комплексного оцінювання рівня продовольчої безпеки країни, яке запропоновано здійснити за алгоритмом, а саме: 1) визначати індекс економічної доступності продовольств; 2) визначати індекс доступності розподілу продовольства; 3) визначати індекс якості та безпечності продовольства; 4) визначати індекс сталості виробництва; 5) визначати інтегральний індекс продовольчої безпеки (сторінка 58 дисертації);
- дістала подальшого розвитку систематизація трендів інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України, ключові з яких наступні: сильний зв'язок між обсягом залучених капітальних інвестицій у сільське господарство та обсягів реалізації продукції рослинництва і тваринництва; сильний зв'язок між обсягом державної підтримки на компенсацію відсоткової ставки за

сільськогосподарськими кредитами та обсягом залучення регіонами капітальних інвестицій у сільське господарство; у високо розвинених країнах із високим рівнем економічної доступності продуктів харчування для населення, рівень відповідності сільськогосподарського виробництва принципам сталого розвитку є високим і має значущий зв'язок із економічними факторами, у той час як у країнах, що мають середні та низькі показники економічної доступності продовольства, такий зв'язок не є статистично значущим (сторінки 89-92; 156-158; 199-207 дисертації);

- дістало подальшого розвитку обґрунтування резервів покращення інтегрального індексу продовольчої безпеки в Україні, на основі якого можна дійти висновку, що, особливої уваги потребує подальший розвиток транспортно-логістичної системи країни та збалансування системи розподілу та збуту продовольства в окремих регіонах; збільшення частки земельних угідь з органічним статусом, збільшення рівномірності вмотивованості виробників до забезпечення якості випуску продуктів харчування та розвиток інноваційного потенціалу підприємств харчової галузі на основі впровадження у виробництво результатів наукових досліджень та розробок (сторінки 142-143 дисертації).
- вперше встановлено тенденції у формуванні інтерналізованих патернів кольорових атрибуцій споживачів продуктів харчування, що дозволяє трансформувати маркетингову та виробничу політику підприємств для сприяння збереженню довкілля та більш раціонального використання ресурсів підприємств у контексті продовольчої безпеки (сторінки 208-214 дисертації).

6. Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності

При детальному аналізі дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Теоретичні положення та розробки в межах дослідження, зокрема, ті, що характеризують його наукову новизну та практичне значення результатів, отримані автором особисто. Посилання на інформаційні та літературні джерела, що наводяться в дисертаційній роботі, оформлені належним чином.

7. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Результати вивчення дисертаційної роботи та опублікованих праць засвідчують значущість отриманих результатів, що підтверджується можливістю широкого застосування розробленого в дисертації науково-методичного інструментарію як у проведенні подальших наукових досліджень, так і у практичній діяльності. Результати дисертаційної роботи:

- щодо аналітичної оцінки методів державної підтримки та захисту інтересів вітчизняних виробників продовольства на світових ринках, а також різних механізмів стимулювання, кредитування та субсидування аграрного експорту впроваджено в діяльність ТОВ «Ріст-Агро» (довідка від 17.09.2020 р.);
- щодо існуючих програм здешевлення кредитів та механізмів державного регулювання і підтримки агровиробництва через запровадження дієвих заходів фінансового впливу впроваджено в діяльність відділення «Миколаївське» філії «Миколаївське регіональне управління» акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (довідка від 17.09.2020 р.);
- щодо стратегії регіональної політики у сфері сільського господарства впроваджено в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка № 163/08/06.02-27/22 від 05.07.2022 р.);

- щодо обрання вдалої стратегії мінімізації ризиків за інвестиційним проєктом будівництва системи дощувального зрошення сільськогосподарських культур впроваджено в діяльність ННПЦ Миколаївського національного аграрного університету, (довідка № 01-18/451 від 31.05.2022 р.).

8. Зауваження та дискусійні положення

Позитивно оцінюючи основні результати проведеного дослідження в цілому, слід зробити певні зауваження та виокремити дискусійні положення, які полягають у такому:

1. Високо оцінюючи внесок автора в дослідження наукової думки щодо концепції продовольчої безпеки (сторінки 43-45 дисертації), можна зазначити, що дослідження набуло б більшої теоретичної цінності, якби автор детальніше проаналізував вітчизняні та закордонні теорії та концепції з продовольчої безпеки, а також оцінив можливості їх імплементації в процесі забезпечення продовольчої безпеки країни.
2. У другому розділі роботи автором розраховано індекс рівня свідомості споживачів щодо сталих принципів споживання як складову індексу сталості виробництва, що є компонентою інтегрального індексу продовольчої безпеки як добуток кількості респондентів проведеного дослідження, що є свідомими принципів сталого споживання, та загальної кількості респондентів, що були опитані щодо дотримання принципів сталого споживання (сторінка 139 дисертації). На нашу думку, використання даного індексу ускладнюється необхідністю застосування польових досліджень, тому доцільно було б замінити його на показник, аналогічний за змістом, проте доступніший для широкого використання, що дозволило б підвищити практичне значення даного індикатора.

3. У третьому розділі здобувачем представлено результати встановлення підходів до формування кадрової політики розвитку персоналу на основі посилення мобільності працівників та розвитку у них конкурентних навичок для забезпечення індивідуальної продовольчої безпеки працівників у розрізі економічної доступності харчування (сторінки 214-216 дисертації). Посилити вагомість виконаного дослідження можна було б шляхом розширення переліку соціально-економічних детермінант, що використовувалися під час проведення аналізу.
4. У роботі автор проводить аналіз найбільш прибуткових галузей сільського господарства, розглядаючи потенціал залучення інвестицій до кожної з них (сторінки 177-184 дисертації). У той же час робота значно б виграла, якщо автором було б наведено покроковий алгоритм оцінки інвестиційної привабливості галузей сільського господарства для їх подальшого ранжування на основі індексного методу.
5. Аналіз взаємозв'язку показників екологічної свідомості, наведений в роботі (сторінки 217-218 дисертації), дозволяє побудувати модель, що описує формування пріоритетів споживання на основі принципів сталого виробництва. Більша конкретизація процесу обрання показників екологічної свідомості та обґрунтування їх вибору за допомогою економіко-математичних методів здатна значно підвищити рівень дослідження.

Загалом, вищезазначені зауваження мають дискусійний характер та не применшують високий теоретичний, науково-методичний та прикладний рівень проведеного здобувачем дослідження.

9. Загальний висновок

Дисертація Бурковської Анни Іванівни на тему «Організаційно-економічні засади інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України», подана до спеціалізованої разової вченої ради ДФ 38.806.004 у Миколаївський національний аграрний університет на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка є самостійною, логічною, цілісною, завершеною науково-дослідною роботою в межах поставлених завдань. Представлені в роботі наукові положення та результати є авторським розв'язанням наукової проблеми, що виявляється в поглибленні теоретико-методологічних основ, формуванні науково методичних підходів та практичних рекомендацій щодо інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України.

Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння автором методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу. Наукові результати дисертаційного дослідження доповідались на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, опубліковані в наукових фахових виданнях України та в наукових періодичних виданнях інших держав, включених до наукометричної бази Web of Science. Усі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «удосконалено», «дістали подальшого розвитку») визначено коректно. Роботу виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Бурковської А. І. відповідає вимогам пп. 5-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а також вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами та доповненнями),

а її автор – Бурковська Анна Іванівна - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економічної теорії

і суспільних наук

Миколаївського національного

аграрного університету

Міністерства освіти і науки України

Олена ДОВГАЛЬ

*Тізнає засвідчує
Козалюк*

Людмила Машкіка